

curiosam spectantium turbam eamque salutans: « O Romani, inquit, in theatrum hoc prodec vobis spectaculum fio, non ob crimen aliquod, cum nihil morte dignum commiserim; sed ut per leones ad Deum perveniam, eoque fruar, cuius insatiabili tenor desiderio. » Unde et subdit Paulus: « Tanquam purgamenta (*ὄσπρια καθάρματα*, id est tanquam anathemata et diris devota capita) hujus mundi facti sumus, omnium peripsema, » *q. d.* Facti sumus ut piculares hostiæ, detrimenta mundi, et bestiarum pabula, quasi vita, luce, aere et terra hæc indigni, ideoque in ferarum ventre detrudendi et sepe- liendi.

Dices primo: Non est credibile Paulum proprie pugnasse, id est dimicasse cum bestiis, ut ipse ait, esto eis sit objectus.

Respondeo: *ἵνακταῖον*, id est, *pugnare cum bestiis*, idem est quod bestiis objici: quia enim ple- rique eorum illa obiciebantur bestiis, ut cum eis depernarent ad spectantium voluptatem (populus enim magis spectare aiebat has pugnas et bestiludia, quam nudas hominum devorations); hinc pugnare cum bestiis, idem est quod bestiis objici, ut patet ex *Actis Martyrum*. Unde S. Ignatius, *epist. II ad Ephes.*, ait: « Ut merear Romæ cum bestiis dimicare, » id est bestiis objici ab eisque lanari.

Dices secundo: Paulus erat civis Romanus, ac proinde jure Romanorum non poterat ad bestias damnari.

Respondeo eum objectum fuisse bestiis, non per legitimum iudicem et judicium, sed per furorem populi. Rem gestam narrat Nicephorus, lib. II, cap. 25, ex antiquis Pauli Actis, quæ citat probatque Origenes, lib. I *Periarch.*, cap. II: « Verum enim vero, ait, qui profeciones Pauli descripsissent, eum quam plurima alia simul et fecisse et passum esse, tum hoc quoque eum

Ephesi esset, de eo memoria mandarunt. Cum ibi principem locum Hieronymus obtineret, multa cum libertate Paulus est concionatus: quare Hieronymus illam bene quidem et discrete dicere, sed orationem ejus non esse eorum temporum testatus est. Plebs quidem certe per insolentiam et furorem Paulo compedibus injectis, carceri eum includit, ut leonibus vorandus obijceretur. Ibi tum Eubula et Artemilla, clarorum Ephesi viro- rum conjuges, fidem edoctæ a Paulo (nocti enim ad eum veniebant), divini lavaci gratiam ab eo petunt. Itaque virtute divina atque angelici satellitii ministerio, caliginem noctis exuberantia splendoris illustrante, Paulus ferreis compedibus liberatus, illas divino baptismo ad litus maris initiat, et cum id nemo omnium quibus custodia cura mandata fuerat, sensisset, ad vincula rursum sua, in quibus esca leonibus asservabatur, redit. Sed enim ingenti magnitudine et robore intolerans leo contra ipsum immisus, in arenam quidem ille procurrit, sed ad Pauli pedes conседit. Et cum fidem alia immanes fera immitterentur, ne tangere quidem ulla sacrum corpus ad orationem erectum atque compositum sustinuit. His ita actis, de repente fragore multo vehementes quasdam supra naturæ ordinem grandæ decidens, multorum simul et virorum et ferorum animalium comminuit capita, ipsiusque Hieronymi aurem amputat: qui deinde cum suis per Paulum Deo conciliatus, salutiferum suscepit lavacrum: leo autem ille profugus in montes proximos evadit; et Paulus inde Macedoniam et Græciam transmisit, atque ita tandem Hierosolyman proficiscitur. Mirandum non est, Lucam hanc Pauli cum bellulis pugnam reliquis ejus actis non inseruisse: nam etsi ex Evangelistis solus Joannes Lazari resurrectionem commemo- rat, minus tamen de fide veritateque ejus ambi- gendum. » Hucusque Nicephorus.

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus Epheso discedens, per varias Asiæ et Græciæ urbes pergit in Macedoniam; inde Troadem, ubi Eutychum a morte revocat; inde Miletum, quo Seniores Ephesi accersens, eis Ecclesiam commendandam altimum vale dicit.

Nota: Omnia quæ hoc capite et deinceps narrat Lucas usque ad cap. XXVIII et ultimum, gesta sunt uno eodemque anno, scilicet Christi 58, Neronis 2. Vide Chronotaxin.

1. Postquam autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis, et exhortavit eos, **va-** ledixit, et profectus est ut iret in Macedoniam. 2. Cum autem perambulasset partes illas, et exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Græciam. 3. Ubi cum se esset menses tres, factæ sunt illi insidiæ a Judæis navigaturo in Syriam; habitique consilium ut reverteretur per Macedoniam. 4. Comitatus est autem eum Sopater Pyrrhi Bereensis, Thessalo-

nicensium vero Aristarchus, et Secundus, et Gaius Derbens, et Timotheus: Asiæ vero Tychicus et Trophimus. 5. Hi cum præcessissent, sustinuerunt nos Troade; 6. nos vero navigavimus post dies azymorum a Philippis, et venimus ad eos Troadem in diebus quin- que, ubi demorati sumus diebus septem. 7. Una autem sabbati cum convenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis, profecturus in crastinum, protraxitque sermonem usque in mediam noctem. 8. Erant autem lampades copiosæ in cœnaculo, ubi eramus congregati. 9. Sedens autem quidam adolescens, nomine Eutychus, super fenestram, cum mergeretur somno gravi, disputante diu Paulo, ductus somno cecidit de tertio cœnaculo deorsum, et sublatus est mortuus. 10. Ad quem cum descendisset Paulus, incubuit super eum, et complexus dixit: Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est. 11. Ascendens autem frangensque panem, et gustans, satsique allocutus usque in lucem, sic profectus est. 12. Adduxerunt autem puerum viventem, et consolati sunt non minime. 13. Nos autem ascendentes navem, navigavimus in Asson, inde suscepturi Paulum: sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus. 14. Cum autem convenisset nos in Asson, assumpto eo, venimus Mitylenen. 15. Et inde navigantes, sequenti die venimus contra Chium, et alia applicuimus Samum, et sequenti die venimus Miletum. 16. Proponeret enim Paulus transnavigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia. Festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Hierosolymis. 17. A Miletu autem mittens Ephesum, vocavit majores natu Ecclesiæ. 18. Qui cum venissent ad eum et simul essent, dixit eis: Vos scitis, a prima die qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, 19. serviens Domino eum omni humilitate, et lacrymis, et tentatio- nibus, quæ mihi acciderunt ex insidiis Judæorum; 20. quomodo nihil subtraxerim utili- tum, quominus annuntiarem vobis, et docerem vos publice et per domos, 21. testificans Judæis atque Gentilibus in Deum penitentiam, et fidem in Dominum nostrum Jesum Christum. 22. Et nunc ecce alligatus ego spiritu, vado in Jerusalem; quæ in ea ventura sint mihi, ignorans; 23. nisi quod Spiritus Sanctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens: Quoniam vincula et tribulationes Hierosolymis me manent. 24. Sed nihil horum vereor; nec facio animam meam pretiosorem quam me, dummodo consummem cursum meum, et ministerium verbi quod accepi a Domino Jesu, testificari Evangelium gratiæ Dei. 25. Et nunc ecce ego scio quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes, *ἵνα* quos transivi prædicans regnum Dei. 26. Quapropter contester vos hodierna die, quæ mundus sum a sanguine omnium. 27. Non enim subterfugi, quominus annuntiare omne consilium Dei vobis. 28. Attendite vobis, et universo gregi in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. 29. Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parentes gregi. 30. Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se. 31. Prop- ter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte et die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrum. 32. Et nunc commendo vos Deo, et verbo gratiæ ipsius, qui potens est ædificare et dare hæreditatem in sanctificationis omnibus. 33. Argentum et aurum, aut vestem nullius concepivi, sicut 34. ipsi scitis; quoniam ad ea quæ mihi opus erant, et his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. 35. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos ac memnisse verbi Domini Jesu, quoniam ipse dixit: Beatus est magis dare quam accipere. 36. Et cum hæc dixisset, positis genibus suis oravit cum omnibus illis. 37. Magnus autem fletus factus est omnium; et procumbentes super collum Pauli osculabantur eum, 38. dolentes maxime in verbo quod dixerat, quoniam amplius faciem ejus non essent visuri. Et deducebant eum ad navem.

4. EXHORTATUS EOS. — Græce tantum est *ἐπιμαρτυρέω*, id est *testis*: unde ex Græco excidisse videtur altera vox vicina *καὶ παραμυθεύω*, id est *et exhortatus*: vel ut Syrus, *consolatus eos*: ideo enim vocavit eos, ut exhortaretur et consolaretur in tanta Demetrii seditione et tumultu.

VALEDIXIT, — *ἀναχαιρέτω*; SYRUS, *desolatus eos*; Pagninus et Tigurina, *complexus eos*. Solebant enim Christiani primitus se salutare in osculo sancto, id est amplectendo sese invicem, uti etiamnum eorum exemplo faciunt Religiosi. Vide dicta ad illud: « Salutate invicem in osculo sancto, » I Cor. XVI, 20, et II Cor. XIII, 12.

PROFECTUS EST, — sapienter cedens furori Demetrii et argentariorum, ne in Christianos omnes insurgent eosque mactarent; se vero aliis provinciis et laboribus reservans. Ita S. Athanasius sciens se unum queri ab Arianis, ac in suo capite veri rem Christianam de hominibus, pruden- ter ubique fuga se subdixit, vitamque penam omnem in exilio et latebris egit; ac fugiendo hostium furorem frenavit et superavit.

UT IRET IN MACEDONIAM, — inde iturus Hierosolymam, ut ipse destinavit cap. XIX, vers. 21.

3. FACTE SUNT ILLI INSIDIE A JUDEIS. — Nimirum obsederunt vias, ut eleemosynas, quas deferrebat fidelibus in Jerusalem, eriperent, ait Dionysius, et ut eum occiderent, ait Lyranus.

4. COMITATUS EST AUTEM EUM. — Græca addunt, *usque ad Asian*.

SOPATER. — Nonnulli legunt *Sospater*, hic enim per crasin dicitur « Sopater. » Fuit hic cognatus Pauli, ut patet *Rom.* XVI, 21. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus, Origenes et alii, in *Rom.* cap. XVI. Ascriptus est Sanctis in *Martyrologio*, 25 Junii.

PYRRHUS, — scilicet *filius*; vel, ut Sedulius legit, *pater*.

BEROËNSIS. — Bæda hoc cognomen ad Sopatrem refert, non ad Pyrrhum, q. d. Sopater patria erat Beroënsis, sive natus Beroë: hec Ado et Usuardus, in *Martyrol.*, 25 Junii, legunt *Pyrrhi-Beroënsis*, quasi civitas hæc dicta sit *Pyrrhi-Beroë*. Verum de urbe hujus nominis, nihil uspiam reperi.

TYCHICUS. — Hic fuit administer Pauli in perferendis literis et mandatis ad absentes. Unde Paulus eum vocat charissimum fratrem, fidelem ministrum et conservum in Domino, *Ephes.* VI, 21; *Colos.* IV, 7. Sanctis ascriptus est in *Martyrologio Roman.*, die 29 Aprilis.

TROPHIMUS. — Hic fuit Ephesus ex Gentilibus oriundus: unde propter eum captus est Paulus, suspiciantibus Judæis quod Trophimum Gentilem induxisset in templum eorum; cap. XXI, vers. 29. De eo sic legitur, in *Martyrol. Rom.*, 29 Decembris: « Arelate natus S. Trophimi, cujus meminit S. Paulus ad Timotheum scribens, qui ab eodem Apostolo Episcopopus ordinatus, prefate urbi primus ad Evangelium predicandum directus est: ex cuius predicationis fonte, ut S. Zozimus

Papa scribit, tota Gallia fidei rivulus accepti; » qua de causa Arelatensis Ecclesia de primatu Gallie contendit, ut fusi hæc narret Lorinus.

6. NAVIGAVIMUS POST DIES AZYMORUM. — Hinc patet, hoc tempore, puta anno Christi 58, adhuc apud Christianos viguisse legalia; saltem nomine et umbra tenus. Esto enim Christiani celebrarent Pascha, non tamen dies azymorum: hi ergo erant Judæici.

Nota: Lucas hic mutat personam tertiam in primam, dicens *navigavimus*, idque facit usque ad finem libri. Unde liquet, Lucam hucusque abfuisse a Paulo: hic vero, cum ad Græciam rediit Paulus, rursum et adhæsisse: eum enim cum cæteris Paulus assumpsit socium itineris et Græcia Hierosolymam, indeque Romam. Vide dicta cap. XVI, vers. 10. Causam, cur Lucas hic rursum adhererit Paulo, silet Lucas ex modestia, sed explicat Paulus, II Cor. VIII, 19, scilicet quod Lucas apud Græcos tum ex medicina, tum ex probitate et fide, tum ex scripto Evangelio celebris, ab Ecclesiis electus esset comes peregrinationis Pauli, ad perferendas eleemosynas fidelium Achaie et Macedoniae in Jerusalem. Prudentem enim volebat Paulus eas perferre, sed latorem designari ab Ecclesiis, ne quis suspicari posset eum quid ex his in suos vel aliorum usus convertisset, ut ipse ibidem ait.

7. UNA AUTEM SABBATI, — id est prima die hebdomadae (quæ a præcipua die vocatur *sabbatum*), vel prima die post sabbatum, puta Dominica: unde in ea Paulus celebravit Eucharistiam, ad quam fideles de more convenierunt. Ita S. Chrysostomus, Bæda et S. Augustinus, *epist.* 86. Vide dicta I Cor. XVI, 1. Fuit hæc Dominica una ex his quæ inter 30 dies a Paschate usque ad Pentecosten intercurrunt; et hoc respectu a Chrysostomo vocatur Pentecoste: alioqui non fuisse ipsam Dominicam Pentecosten, patet ex vers. 10, ubi festinat Paulus, ut Pentecosten celebraret Hierosolymam.

AD FRANGENDUM PANEM, — non corporalem, ut vult Lyranus et alii; sed sacrum, puta ad celebrandum et sumendum Eucharistiam, et post eam Agapen. Ita Syrus et S. Augustinus, *epist.* 86, quin et Calvinus et Bullingerus hic. Vide dicta cap. 2, vers. 46. Nota hic primum morem celebrandi Missam in Dominica, ad quam conveniebant omnes fideles in eaque communicabant: quod deinde præcepto universali sancit Anacletus Papa quartus a S. Petro, ut habebat in ejus decretis II, *Quæst.* VII, cap. *Laici*.

PROTRAXITQUE SERMONEM USQUE IN MEDIAM NOCTEM. — Primitus enim exemplo Christi, Eucharistia celebrabatur vespere post sermoneum sive exhortationem, eratque et vocabatur cæna Dominica; Paulus ergo ultimam valedicturus, protraxit sermonem in mediam noctem. Ubi nota fervorem Pauli in predicando, et vice versa populi in audiendo devotionem, « ut audirent tu-

bam illam, et amabilem vultum intuerentur, » ait Chrysostomus. Porro incertum est an hæc nox et vespera fuerit prævia, et principium diei et lucis Dominicæ, an sequens, diemque terminans: festum enim habebat duas vespères, puta primam et secundam, uti etiamnum habet in Officio Ecclesiastico. Terminantem accipere videtur S. Hieronymus, *epist.* 28 ad *Lucinam*, dicens: « Ultram omni tempore jejunare possemus, quod in Actibus Apostolorum diebus Pentecosten, et die Dominicæ Apostolum Paulum et cum eo credentes fecisse legitur. Nec tamen Manichæam hæresin acensandi sunt (qui docuerunt die Dominicæ esse jejunandum, etiamsi nemo sit communicaturus), cum carnalis cibus præferri non deberet spirituali. » Jejunarunt ergo die Dominicæ, non ob præceptum, sed ob reverentiam Eucharistiæ, quam sumpturi erant. Jejunium autem nullum est die inchoante, sed finire. Ergo, finire die Dominicæ, celebrarunt Eucharistiam, non inchoante.

8. LAMPADES COFIOSE, — tum ad pellendas noctis tenebras, tum ad decoranda mysteria et celebrationem Eucharistiæ, uti etiamnum cereis altaria colucent in Missa, de quo ritu vide Baronium hic.

9. DUCTUS SOMNO, — *κατανεύθητε ἀπὸ τοῦ ὕπνου*, id est *ductus a somno*, ait Budeus. Nam sermo Pauli protraheretur in mediam noctem. Celebrare est exemplum Machetis in Collationibus spiritualibus pervigiliis, apud Cassianum, lib. V *De Institut. remant.*, cap. XXIX.

10. CECIDIT DE TERTIO COENACULO. — Syrus, de *tertia contignatione*. Casus et mortis Eutychi S. Chrysostomus auctorem facit diabolum, ut festum hoc gaudioque Christianorum et fructum concionis Pauli interturbaret et tam tristi eventu funestaret.

INGREBUNT SUPER EUM, — Græca et Syrus, *cecidit super eum*, instar *Eliæ*, III *Reg.* XVII, 21, et *Eliæ*, IV *Reg.* IV, 34, qui incumbentes puero mortuo, eum susceharunt: ita Bæda.

ET COMPLEXUS. — Vox Græca *σπαραλάβω*, id est *circumplexus*, notat arctissimum circumplexum Pauli complexum, ut viscera suæ compassionis, charitatis et misericordiæ in eum effundere velle videretur. « S. Eutycheus a S. Paulo resuscitatus, secutus est S. Joannem Evangelistam; Tunc passus in Vaccæis in Hispania, completo martyrio gloriosus migrat ad Dominum anno Christi 112, » ait L. Dexter in *Chronico*.

VER. 11. 11. SIC PROFECTUS EST. — Syrus, *tunc profectus est*.

VER. 12. 12. ET CONSOLATI SUNT NON MINIME. — Id est maximam consolationem acceperunt. Pulchre Bæda: « Inter verba, ait, predicationis occurrit occasio curationis, ut dulcedine miraculi et doctrinæ sermo firmetur, et vigiliarum labor arceatur, et memoria magistri jam descensuri, acrius mentibus infigitur.

13. ASSON. — Urbs est in Æolide juxta Troadem, Vers. 48, alio nomine dicta *Apollonia*, ait S. Hieronymus in *Lociis Hebræis*.

PER TERRAM ITER FACTURUS. — Chrysostomus, « pedibus per terram ingressurus; » hoc enim est *πέδιον*, nimirum pedibus incedere, vel pedestri itinere venire. Unde notat Chrysostomus Paulum pedibus iter fecisse, socios vero navigaro jussisse, ne laborem pedestris itineris subirent. Ita S. Franciscus et viri Apostolici incedunt pedites, quantum possunt exemplo Christi, qui pedibus magno labore et fatigatione obambulabat Judæam et Galileam, et discurreret per vicos et castella, ubique evangelizando regnum Dei: nec unquam equitasse legitur, sed semel asino vectus, nimirum quando ut Messias, Rex Judææ, solemnè pompa ingressus est Jerusalem in die Palmarum. Pedes ergo ivit Paulus, tum ut pedestri itinere amicos fideles salutaret, tum ut utique evangelizaret, tum mortificationis studio et exemplo.

14. ASSUMPTO EO, — Paulo scilicet, in *navim nostram*: ita Syrus. Omnia hic narrat Lucas in prima persona, quia ipse omnibus his interfuit, et horum pars magna fuit.

15. CHUM. — Insula est ncta inter Samum et Lesbum, præstantis vini ferax, quod vulgo Malvasinum dicitur, de qua Plinius, lib. XIV, cap. VII.

SAMUM. — Insula est in mari Ionio, patria Pythagoræ et Sibyllæ Samiæ, inventrix vasorum fictilium, quæ inde Samia vocatur. Unde illud Poeta:

Ficilibus canasse ferunt Amphibia regem,
Alque ab eam Simio sepe onerasso luto.

Agathocles enim ex figulo factus rex, in fuliginis vasis cenabat, ut semper meminisset se figulum fuisse et figuli filium.

Addunt Græca, Syrus et S. Chrysostomus, *ac divertimus Trogyllum*. Porro Trogyllum est promontorium contra Samum, habens juxta se parvam insulam, Trogyllum pariter appellatam. Ita Strabo, lib. VIII.

VENIENS MILETUM. — Urbs hæc fuit illustris Ioniae, patria Thaletis, lanarum optimarum fertiliis: quæ inde *Milesia* dicebantur. De ea ait Paulus, II *Timot.* IV, 20: « Trophimum reliqui infirmum Mileti: » quod cum verificari non possit de hoc Pauli adventu Miletum, nam Trophimus Mileto comitatus est Paulum Hierosolymam usque, ac propter eum ibidem captus est Paulus, cap. XXI, 29, neque etiam de ejus itinere quo Hierosolymis vincetus, missus est Romam ad Neroneum, quæ prima fuerunt Pauli Romana vincula: in eo enim itinere non Miletum, sed Miletam, sive Mallam advagavit, cap. ultim., vers. 1; hinc sequitur, id contigisse post prima Romana Pauli vincula, postquam scilicet his liber Hispaniam adit, ac Miletum aliasque Asiae urbes revisit: tunc ergo Mileti infirmum reliquit Trophimum. Unde consequens

est epistolam secundam ad Timotheum non e primis, uti multi volunt, sed e secundis vineulis Romae a Paulo scriptam esse, ut ibidem docuit.

Gen. 14
Paulus
origen.

16. TRANSVAGARE (prætervehi) EPHESUM. — Vide hic Paulum instar fulguris, imo instar angeli tot urbes, tot gentes, tanta terre marisque spacia celeriter pervolantem. Præclare S. Chrysostomus, hom. 2 De *Laudibus S. Pauli*: « Paulus, ait, in terra gradiens sic se agebat in cunctis quasi angelorum societate frueretur. Nam passibili adhuc colligatus corpori illorum perfectione gaudebat, tantisque fragilitatibus subditus, in nullo inferior supernis virtutibus apparere certabat. Nam et tanquam pennatus totum docendo pervolavit orbem, et velut incorporeus labores omnes periculae contempsit, et quasi jam cælum possidens cuncta prorsus terrena desepit, et tanquam cum ipsis jam incorporeis degeret, ita jugi mentis intentione vigilavit: et angelis quidem sæpe diversarum gentium cura commissa est, sed nullus eorum ita creditum sibi gubernavit populum, ut Paulus universum gubernavit orbem. Michaeli gens commissa est Judæorum, Paulo vero terræ ac maria, quæ universi orbis habitatio. » Et mox: « Quomodo non admirabile hoc atque improvisum videtur, cum ex tenera lingua sermo profluit mortem fugat, peccata dissolvit, tenebras cæcitate illuminat, et mutatione misifica terram convertit in cælum? »

DEIEM PENTECOSTES. — Christianæ et ritu Christianorum, ait Epiphanius, *heres.* 75, Hugo, Lyranus, Cajetanus et alii; non Judaicæ, ritu Judæorum. Vide dicta cap. II, vers. 1. Hinc patet antiquitas festi Pentecostes, scilicet a tempore S. Pauli (1).

19. SERVIENTS DOMINO CUM OMNI HUMILITATE. — Nihil enim admirabilius, quam in tanta Pauli sublimitate tanta humilitas. Rara avis in terris. Præclare S. Gregorius, lib. II, epist. 34 ad *Joannem Ravennatem Episcopum*, pallium sibi arrogantiæ: « Decorari, ait, pallio volumus, forsan moribus indecori dum nihil in Episcopali cervice splendidus fulget, quam humilitas, » præsertim si iis se humiliat, a quibus exagilatur et contemnitur, ut idem ait, lib. II, epist. 24, juxta illud *Psal.* IX: « Vide humilitatem meam de ini-

(1) Ea quæ sequitur oratio Pauli valedictoria, sententiarum gravitate et verborum copia in solliciti amoris declaratione et consanatione accurata officii, admirabilis est industria composita, et diligentissima lectione considerationeque dignissima. In ea Apostolus Episcopis et Presbyteris congregatis in memoriam revocat, quæ rationi monere suo in Asia sanctus sit, tantum illis se Hierosolymam tendere, atque declarat, se perissimum esse tibi ob Christi doctrinæ professionem pericula et calamitates subire. Serio deinde eos corroboratur, ut diligenter Ecclesie salutem prospiciant. Tum iis valedicit eisque commendat, addita admonitione, ut a nimio proprii iacturæ studio caveant, in qua re seipsam quoque exemplar proponit. Cf. Glaire, op. cit., tom. V, p. 371.

miis meis. » Vide S. Augustinum, lib. X *Confess.*, cap. IV, et S. Bernardum, serm. 23 et 32 in *Cant.*

Memorable est quod scribit Sophronius, vel potius Joannes Moscus in *Frato Spiriti*, cap. CCX: Duo, inquit, Episcopi erant in simulato: unus ex eis ut illum discuteret, cum Clero processit ad alterum, ad ejusque pedes prostravit dicens: « Ignosce, Domine, servi tui sumus. » Ille vicus hac humilitate: « Tu meus, ait, et dominus et pater es. » Concludit Moscus: « Et vos cum habetis inimicum, ita facite, et vineulis. Quare majorem habet gloriam humilis quam rex, quia ab omnibus laudatur. » Alia similia recenset cap. CCX et CCXVII et CCXIX. Nota: Apostolus ait humilitatem esse servitium Dei. Nulla enim re magis quis se proficitur servum Dei, quam si se profunde non tantum ipsi, sed et hominibus quibusque propter Deum humiliet et subternat. « Magna potentia Dei solus et ab humilibus honoratur, » ait *Ecclésiasticus*, cap. III, vers. 21.

Rursum nota est cum omni humilitate: non enim sufficit se humiliare in una re obiter et semel, sed in omnibus profunde et semper. Humiliavit ergo se Paulus in corde, in verbo, in incessu, in salutatione, in victu, in vestitu cæsterisque omnibus. Adde: « omni accipi potest pro plena et perfecta humilitate, ut sit enallage qua totum universale ponitur pro toto integro, puta omne pro perfecto et omnibus partibus numerisque absoluto. Omnis ergo humilitas est plena, profunda, imo humilitas. Sic *Exod.* XXXII, 19, ait Deus Mosi: « Ego ostendam omne bonum, » id est summum bonum, puta meipsum, « tibi. » Hanc didicit Paulus a Christo eamque verbo et exemplo docuit omnes fideles, *Ephes.* vers. 4. Christus enim cum esset in forma Dei, propter eos exinanivit se per omnem vitam, nascens in præsepio, vivens in hospicio, non habens ubi caput sum reclinaret, « coriens in patibulo. Quocirca accedens ad Joannis baptismum, cum Joannes ex summa reverentia cum prohiberet diceretque: « Ego debeo a te baptizari, et tu venis ad me? » respondit: « Sine modo. Sic enim docet nos implere omnem justitiam. » *Matth.* III, 13. « Omnis justitia est humilitas, » ait Glossa, quæ se non tantum superioribus et æqualibus, sed et inferioribus subjicit; sicut ex adverso omnis injustitia est superbia, qua quis etiam superioris se præponit: jus enim et subjectionem debent ei admit. Sicut ergo in omni actu virtutis intervenit humilitas, qua quis Deo ejusque legi humiliter se subdit, ita in omni actu peccati se miscet superbia, qua quis superbe jugum legemque Dei excutit: humilitas itaque solvit, imo superat omnem justitiam omneque debitum quod debet Deo, proximo et sibi ipsi: Deo enim se subjicit per religionem, proximo per charitatem, corpus per continentiam subdit animam, animam spiritui, spiritum Deo. *Secundo*, S. Ambrosius, lib. II, in cap. III *Luc.*: « Hæc, ait, est justitia, ut quod

Moral.
de humi-
litate.

Omnis
justitia
est humi-
litas.
Petrus.

alterum facere velis, prior ipse incipias, et tuo alios horteri exemplo. Si pro nobis Christus lavit, imo nos in corpore suo lavit, quanto magis nos nostra delicta lavare debemus? » Hoc est quod clamabat Christus: « Discite a me quia mitis sum et humilis corde. » *Matth.* XI, *Tertio*, « omnem, » id est summar implovit Christus et Paulus. Nam magna humilitas et justitia est subdere se superiori, major subdere se æquali, maxima subdere se inferiori: uti Christus, cura esset Sanctus sanctorum, caput tamen inclinavit Joanni ad baptismum, quasi petens ab eo purificationem et sanctificationem, tanquam peccator et penitens, uti faciabant cæteri, qui baptizabantur baptismi penitentia a Joanne. Præclare S. Gregorius: « Hæc, ait, est summa justitia et sanctitas, si virtutis merito summi, humilitate sumus infimi. » Hanc impense et continuo docuit Christus Dominus, qui est æterna Patris Sapientia, ideoque e sinu Patris et summo colorum in imum terræ uterumque Virginis descendit, ad hoc ut refutaret errorem mundi judicium, quod falso docet, si quid habeamus sapientiæ aut virtutis, ut id ostentemus, extollamus, ambiamus honorari et cæsteri præferri. S. Thomas Aquinas rogatus quo indicio vere sanctus et perfectus dignoscitur? respondit: Humilitate, contemptu sui, fuga honoris et laudis. Si ex adverso, inquit, videris aliquem dum negligit, postponitur, deijcere vultum, nasum contrahere, rugare frontem, scito hunc non esse sanctum, non esse magnum, etiamsi miracula faceret. Ostendit enim in sui contemptu suam superbiam, tristitiam, iram, impatientiam, ac proinde vilem se facit et contemptibilem. Ex adverso S. Ambrosius, lib. V in *Luceam*, ad illud, *Beati pauperes*: « Humilitas spiritus, inquit, divitiæ virtutum sunt. » *Quarto*, « omnem justitiam, » id est omne incrementum justitiæ et humilitatis, ut scilicet quotidie magis magisque te humilis, donec ad culmen, ait potius ad centrum humilitatis pertingas. Sic Christus descendit e cælo in utero, ex utero in præsepio, ex præsepio in Jordanem, ex Jordane in crucem, ex cruce in infernum; unde merito tanti descensus, ex inferno gloriosus ascendit et resiliit in cælum imo aper omnes cælos; nimirum docuit te et me, ut, si ex uno loco, officio, gradu in quo amebas, colebaris, honorabar ab omnibus, militaris et devolaris ad alium locum, officium, gradum, in quo deprimaris, negligaris, despiciaris ab omnibus, libens eo descendas disasque cum Christo: « Sic docet nos implere omnem justitiam. » Quod si feceris, certus esto te cum Christo in summum colorum gradum consensurum, uti in summum colorum sua humilitate descendit S. Franciscus.

Quocirca sapienter S. Augustinus, epist. 56 ad *Diocorum*: « Huic (Christo humili, inquit) te, mi Diocore, ut tota pietate subdas velim, nec aliam

tibi ad expectandum et obtinendum veritatem viam manias, quam quæ munia est ab eo qui gressuum nostrorum tanquam Deus videt infinitatem. Ea est autem prima humilitas, secunda humilitas, tertia humilitas, et quædam interpres, hoc dieoerem; non quod alia non sint præcepta quæ dicantur, sed nisi humilitas omnia quæcumque benefacimus, et præcesserit, et comitetur, et consecuta fuerit, et proposita quam intueamur, et apposita cui adhareamus, et imposta qua reprimamur: jam nobis de aliquo honore facto gaudendum totum extorquet de manu superbia. » Appositum tunc exemplum: « Itaque sicut Rhetor ille nobilissimus (Demosthenes) cum interrogatus esset, quid ei primum videtur in eloquentiæ præceptis observari oportere, pronuntiationem dicitur respondisse: cum quæreretur, quid secundo, eandem pronuntiationem: quid tertio, nihil aliud quam pronuntiationem dixisse. Sic si interrogares, et quoties interrogares de præceptis Christianiæ religionis, nihil aliud responderi, nisi humilitatem liberet. Huic humilitati saluberrime, quam Dominus noster Jesus Christus ut doceret, humilitatis est, adversatur imperitissima sententia, etc., ut docti eruditique videamur. »

ET LACRYMIS. — Græce, et multis lacrymis, tum compunctionis, ob mea et omnium fidelium peccata; tum compassionis, ob tot Christianorum infirmitates et miseras; tum orationis, ut lacrymis a Deo impetrarem et quasi emerem gratiam toti Ecclesie necessariam; tum zeli et charitatis, qua dellebam obstinationem Judæorum et Gentilium, non tam Christo et mihi, quam sibi et suæ salutis oblectantium. Vide de lacrymarum fructu S. Basilium, hom. 4 De *lacrymarum actione*, et ejus familiarem S. Ephrem, qui totus fuit vir compunctionis et lacrymarum, tom. II, in illud, *Attende tibi*, cap. IX, et ea quæ dixi *Jerem.* cap. IX, vers. 1, et *Thren.* I, 2, et cap. II, vers. 48.

Pulchre Chrysostomus, hom. 2 De *Laud. S. Pauli*: « Sicut, inquit, parentes qui mortibus filiorum vulnerant, aliqui consolationis accipiunt, cum flebitus madent, magisque dolent, cum dolore prohibentur; sic Paulus nocte ad die consolationem accipiebat ex lacrymis: nullus siquidem tantum affectu mala propria, quam ille dellebat aliena. » Unde ait *Rom.* IX, 2: « Tristitia mihi magna est, et continuis dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem. » Et II *Cor.* II, 4: « Ex multa tribulatione et angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas (mædificans epistolam), non ut contristemini, sed ut sciatis quam charitatem habeam abundantiam in vobis. » Nam, ut ait Chrysostomus: « Tanta est vis spiritualium in parturitione dolorum, ut malis sexcentis defatigari qui talem partum enituntur, quam unum ex his qui nati sunt, videre perditum ac corruptum. » Est hæc Pauli

Tetractis
S. Pauli.

oratio ultima ad Ephesios, velut testamentum eius, quo eis ultima dat monita ideamque vite sue, quam sibi infingant, jugiterque ad imitandum ob oculos ponant. Similia dedit Apostolis Christus, Joan. cap. XIII, XIV, XV, XVI, XVII, æque ac Jacob, Moses, Samuel, David et Tobias morituri. Sunt enim ultima verba parentum efficacia, hærentia in mentibus filiorum, quasi «scrupulus abeunti,» ait Cicero, lib. IV *De Finibus*.

ET TENTATIONIBUS, — vexationibus, angustiis, afflictionibus. Sic sumitur *tentatio* pro tribulatione, *Hebr. XI, 37*: «Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occasione gladii mortui sunt.» Et *Jacob. I, 2*: «Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in varias tentationes incideritis.» In tribulatione enim gaudendum est: de tentatione autem proprie dicta, utpote peccati illic, non gaudendum, sed dolendum est et pavendum.

20. NIHIL SUBTRAXERIM UTILIUM, — puta eorum que possent prodesse animabus vestris. Ita Syrus. «Sicut enim invidiam est quedam abscondere, ita insipientiam est omnia dicere,» ait Chrysostomus. Unde Deus nomenis utilia eloquitur. «Ego Dominus Deus tuus docens te utilia,» inquit ipse *Isaia XLVIII, 17*. Hoc imitentur Doctores et Concionatores, ut non speciosa, non curiosa, non blanda, sed utilia doceant, que animæ saluti conferant. Vide S. Basilium, hom. 11 *Hexam. Præclare Sidonius Apollinaris*, lib. VIII, *epist. 4*: «Modo, ait, tempus est seria legi, seria scribi, deque vita perpetua potius quam memoria cogitari; nimirum que meminisse nostra post mortem, non opuscula, sed opera pensanda.»

Secundo, et magis genuine *utilitatem* referas non tantum ad doctrinam utilem, sed et ad alia quævis salutis utilia. Unde Pagninus, Tigurina et Valabius vertunt, *quomodo nihil suffugerim, vel detractarim* (hoc enim est *καταλείπειν*) eorum que essent in vobis vestram, q. d. Nihil detractavi neque periculi, neque laboris, qui modo ad vestram pertinere utilitatem.

PUBLICÆ ET PER DOMOS. — Hinc patet non sufficere Episcopo et Pastori, ut publice in genere doceat, sed et debere privatim singulos in particulari docere et monere, ubi res exigit, præsertim cum rudes sunt, aut peccatis gravibus vel scandalosis irretiti. Imitari enim debet Pastorem ovium, qui singulas oves in particulari agnoscit, fovet, pascit, curat, medetur si ægrotent, uli faciebat Jacob pascens oves Laban, *Genes. XXXI, 39*. Hoc est quod monet Sapiens, *Prov. XXVII, 23*: «Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque reges considera.» Cura enim et providentia est rerum particularium, non universalium.

Ita in Belgio vidi vigilantes Pastores parociam suam obire domatim, ac singulos salutare, compellere, solari, monere, hortari; quod mirum eis subditorum amorem, confidentiam et reverentiam conciliabat. Id fecisse se ait Paulus, vers. 31: «Per triennium, ait, nocte et die non cessavi cum

lacrymis monens unumquemque vestrum.» Nam, ut ait Chrysostomus, hom. 3 *De Laud. S. Pauli*: «Omnen prorsus hominem Deo exhibere cupiebat, et omnes quantum ad ipsum spectat, exhibuit: quasi enim universum mundum genuisset, sic perturbabatur, sic credebatur, sic omnes in regnum Dei festinabat inducere docendo, pollicendo, meditando, tum pro ipsis etiam supplicando et terrendo, et demones corruptores animarum fugando: aliquando epistolis, aliquando penitentia, nunc sermone, nunc rebus, per discipulos, per semetipsum conabatur erigere labantes, stantes vero firmare, humi jacentes attollere, sanare contritos, torpentes oleo exhortationis animare, inimicos insinare terribiliter, hostes minaciter intueri more optimi cujusdam ducis, ac medici artis sue instrumenta gestantis: protector ipse bellantium, ipse sedulus ægrotulorum minister, et unus omnium officiorum personas et exercitium ubique continguens.» Causam subdit: «Cum cæsus in omnium consisteret arce virtutum, omnem tamen flammam præcipuo charitatis ardore vincebat. Ut enim missum in ignem ferrum, totum profecto ignis efficitur; sic Paulus charitate succensus, totus factus est charitas: qui quasi communis totius mundi esset pater, ita in amore omnium ipsos eorum imitabatur parentes, imo cunctos non carnales solum, sed et spirituales patres sollicitudine ac pietate superabat; et pecunias, et verba, et corpus, et animam, pro his quos diligebat, impendens.»

21. TESTIFICANS, — id est publice et libere prædicans, ait Chrysostomus. Apostoli enim fuerunt publici testes Christi et Evangelii. Vide dicta cap. X, vers. 42.

IN DEUM PŒNITENTIAM. — Pœnitentia, etsi non sit virtus theologica, sicut fides, spes aut charitas, que directe et primario Deum quasi objectum respiciunt, tamen indirecte suo quoque modo tendit in Deum. Sicut enim peccatum est offensæ Dei, ita pœnitentia est reconciliatio Dei: quia ipsa est quasi satisfactio pro offensæ Deo facta.

22. ALLIGATUS SPIRITU. — Noster Mariana sic explicat, q. d. Spiritus prædicit fore, ut liger in Jerusalem. Alii, q. d. Scio mihi instare vincula: quare perinde habeo, atque si illis jam essem alligatus. Simplicius (1) alii, q. d. Pergo Hierosolymam impellente me Spiritu Sancto, cui quasi alligatus et devinctus sum. Ipse enim ei ita possidet, ut non tam agere, quam ab eo agi videat, juxta illud *Roman. VIII, 14*: «Quicumque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.» Porro Spiritus Sanctus mihi indit spiritum, id est impulsum, desiderium, ardorem eundi in Jerusalem; qui me ita valide eo impellit, ut ei alligatus, eo-

(1) Imo recte, nam *divis* interdum eleganter ponitur pro *cogere, impellere, constringere*, ut apud *Pindarum, Pylh. 7, 96*: *ἔνθα κίετον καὶ ὄρεα δῖδοντα, ἀὶ λαοὶ ἐπιπύσονται*.

que ferri videat; sicut nubes ita aguntur vento quaquaversum, ut ei alligatus videatur, juxta illud *Osee IV, 19*: «Ligavit eum spiritus in alis suis.» Causa hujus impulsus fuit: *prima*, quia hoc eodem anno post paucos dies beata Virgo Hierosolymis migraturæ erat in cælum, ut dicam cap. XXI, 17. Impulsi ergo Spiritus Sanctus Paulum in Jerusalem, ut ante migrationem beatam Virginem saluaret, eique tam suo: fideles et Ecclesias quam instantes agones cum Judæis et Nerone commendaret. *Secunda*, quia volebat Spiritus Sanctus Paulum Hierosolymis vinculum mitti Romanæ, ut cum S. Petro Romanam Ecclesiam fundaret et stabiliret.

23. SPIRITUS SANCTUS PER OMNES CIVITATES MIHI PROTESTATUR, — per ora fidelium prophetantium; primitus enim fideles multi acceperant donum prophetiæ, ut vidimus cap. II, 17, et XIII, 1 (1).

VINCULA ET TRIBULATIONES HIROSOLYMIS ME MAHERENT, — «Ut ubi aliquando persequeretur Ecclesiam, ubi nunc pro Ecclesia decertet,» ait Beda. Hoc enim gloriosum erat tum Christo, tum Paulo.

24. SEP̄ MIHI HORUM VERBOR, — οὐδὲνός κἀνός πειρασίου, id est, nullius ex dictis rationem facio, nihil duco, non curo, non timeo. «Paulus, ait Chrysostomus, hom. 2 *De ejus Laud.*, ad confusionem et injurias, quas ob prædicandi studium sustinebat, magis quam ad bonorum oblectamenta properabat; mortem potius quam vitam appetens; paupertatem, quam opulentiam; et multo magis laborem desiderans, quam alii requiem post laborem; ac morerem magis eligens, quam alii voluptatem; studiosius pro inimicis orans, quam alii adversus inimicos. Converterat enim orbem terrarum, quem nos pervertimus.» Causam subdit:

«Quia non tantum urbes, gentes, exercitus, provincias, pecunias, potestates, velut arenam vilis reputavit; sed et præ Christi dulcedine non Angelorum, non Archangelorum admiratus est dignitatem, nec quidquam simile concupivit. Quod enim majus erat omnibus, Christi amore fruebatur: cum hoc beatorem se cunctis putabat, sine hoc autem neque Dominationum, neque Principatum sociis esse cupiebat; sed cum hac dilectione magis esse extremus optabat, imo etiam ex numero punitorum, quam sine hac inter summos et honore sublimes. Perfuri enim charitate Christi, hoc illi vita, hoc mundus, hoc angeli, hoc presentia, hoc futura, hoc regnum, hoc promissio, hoc bona videbantur innumera: præter hæc vero nihil in tristitia parte ponebat. Horum enim que hic habentur, nihil asperum, nihil etiam suave reputabat. Sic despiciebat universa que cernimus, ut solet herba jam putrefacta contemni.» Illi ergo vivere Christus erat, et pro eo mori lucrum.

NEC FACIO ANIMAM MEAM PRÆTIOSIOREM QUAM ME. — (1) Ati: «iis que in omnibus per Asian Europamque dispersis urbibus, ubi Evangelium promulgavi, expertus sum, momento intus Spiritu Sancto, cognosco vincula Hierosolymis me mahere.

«Animam,» id est vitam, metonymice. Legit interpres *ὑποτίθειν ἑαυτοῦ*, id est *pretiosiores me, q. d. Vitam non plus facio quam me: me autem consecravi Christo et Evangelio: ergo et vitam, tam hanc quam me pro Christo prodigere et perdere paratus. Jam Græca habent *ὑπὲρ ἑαυτοῦ*, id est non habeo, non dabo animam mihi pretiosam, id est *charam*; Syrus, nihil mihi habetur anima mea, scilicet pro Christo, q. d. Paratus sum mori pro Evangelio. «Et tamen moriendo magis cum pretiosam faciebat, cui tantum merulum conquiebat,» ait S. Augustinus, *Quest. LVII in Levit.* Sic David ait, *Psal. cxviii, 109*: «Anima mea in manibus meis semper, et legem tuam non sum oblitus;» q. d. Pro lege tua animam meam omnibus periculis expono, eamque quasi in manibus ferro cuius hosti obvio eam libenter daturus. Helioabalus Imperator, teste Lampridio in *opus Vita*, dicebat: «Basilice moriendum est, ut mors patrem non viderit;» dixit, sed non prestitit: ait Paulus dixit, et reipsa prestavit. Vide S. Bernardum, *serm. 30 in Cant.**

Paulum imitentur viri Apostolici et Religiosi, ut prodigi valentidinis et vite, se perditos æstimant, et utramque libenter, imo exultanter obstant Christo pro eoque prodigant. Hispanorum axioma est: «Capitaneum glorie avidum, debere nihil ducere vitam.» Quid jam dicat miles, imo signifer Christi, et ambiens gloriam caelestem et æternam, ut cum Christo regnet in omnia sæcula? Nimirum Paulus præmeditatus in corde gerebat hæc aures S. Nazianzenis sententias: «A sola virtus duenda est vita. Mortem velut presentem semper tibi ad oculos pone: ita enim fiat, ut cum ipsi occurrerent tibi, superior existas. In sempiternum ævum thesauriza. Nil est vita hæc quam fumus, herba flos, incommutum, rota semper volubilis. Nudus omnino vita pelagus suleæ. Labora, ut animus natura sua volubilis, in te fixus sit et constans. Sepulchris opus tunc ne relinquas. Nullus enim funebri honor cum proclara fama comparari potest.» Et illud ejusdem Nazianzenis, *orat. 19*: «Vita et mors imprope vocantur. Vita enim hæc est mater corruptionis, adeoque continua mors; mors vero est janua vite beatæ. Una vita est, ad vitam respicere. Una mors, peccatum: est enim animæ interitus.» Denique Paulo vivere Christus erat, et mori lucrum.

DUMMODO CONSUMEM CURSUM MEUM. — Græca addunt *καὶ ἡγήσῃ*, id est *cum gaudio*. Gaudebat enim Apostolus dari sibi occasionem martyrii, quo evolaret ad Christum, quem magis quam cor suum et animam propriam diligebat. Unde ait: «Desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo,» *Philip. I, 23*. Et die mortis martyricæ instante, exultans: «Bonum, inquit, certamen certavi, cursus consummavi, fidem servavi: in reago responsa est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex,» *II Timoth. II, 7*.

EVANGELIUM GRATIE DEI. — Quia Evangelium est

annuntiatio et exhibitio gratiæ Christi, tum per prædicationem efficace Apostolorum, tum per Sacramenta quæ gratiam conferunt ex opere operato, tum per exempla Sanctorum, tum per copiosam gratiam, quam sponte sua Christus in fideles suos instillat. Unde et vocatur lex gratiæ.

25. ET NUNC EGREGO EGO SCIO, — per instinctum et revelationem Dei.

26. MUNDUS SEM A SANGUINE OMNium. — *g. d.* Si quis vestrum pereat, sua culpa peribit, non mea. Ego enim meo officio perfunctus sum docendo, hortando, monendo (1). Hic verum est illud vulgo fritum: « A pastore requiritur cura, non curatio, » juxta illud angelorum, *Jerem. li. 9*: « Cura-vimus Babilonem, et non est sanata. » Alludit Paulus ad *Ezech. ut. 17*: « Fili hominis, speculato-rem dedi te domui Israel. Si dicente me ad impium: Morte morieris, non annuntiaveris ei, etc., ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram. » Vide dicta cap. xvii. 6.

Præclare S. Gregorius, hom. 12 in *Ezech.*, explicans illud: « *Speculatorem dedi te domui Israel*, etc. *Sanguinem ejus de manu tua requiram*, » quia, inquit, ipse hunc occidit, qui cum faciendo morti prodidit. In quibus utrisque pensandum est, quantum sibi connexa sunt peccata subditorum atque præpositorum: quia ubi subjectus ex sua culpa moritur, ibi is qui præest, quoniam tacuit, reus mortis tenetur. Pensate ergo, fratres charissimi, pensate, quia et quod nos digni Pastores non sumus, etiam ex vestra culpa est, quibus tales prelati sumus. Et si quando vos ad iniquitatem deliquistis, etiam ex nostro hoc reatu est, quod obdesistis atque reclamantes in pravis desideris non habetis. Vobis ergo et nobis par-citis, si a pravo opere cessatis: vobis et nobis parcimus, quando hoc quod displicet, non taceamus. O quam liber a commissorum sibi sanguine fuerat prædicator egregius, qui dicebat: Mundus sum a sanguine omnium! Non enim subterfugi, quominus annuntiarem omne consilium Dei vobis. Si enim non annuntiasset, mundus a sanguine non esset. Sed quibus omne consilium Dei annuntiare studeat, ab eorum sanguine mundus fuit. Deinde idipsum sibi et suis applicans, subdit: « In qua voce nos convenimur, nos constringimus, nos rei esse ostendimur, qui sacerdotis vocamur, qui super ea mala que propria habemus, alienas quoque mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidie tepidi et tacentes videmus. Sanguis ergo morientis de manu speculatoris requiritur, quia peccatum subditi culpa esse præpositi, si læcuerit, reputatur. Est ergo quod faciat, ut etiam moriente subdito se liberum reddat, surgat, invigilet, malis acti-

(1) Igitur conjungit h. l. et Græcorum *ἀμα* per metaphoram: quæmet *μαρτυρία* et *περνικία* significat, ut *Ezech. ut. 18*, aliisque locis.

bis contradicant, sicut scriptum est: Discurve, festina, suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. »

27. OMNE CONSILIUM. — Syrus, *omnem voluntatem, scilicet omne quod deus a vobis vult fieri, puta utilia ad vestram salutem, ut dixi vers. 20.*

28. ATTENDITE VOBIS, ET UNIVERSO GREGI. — *g. d.* Invigilate primo vobis vestraque salutem et perfectionem, deinde cæterorum fidelium vestre cura commissorum. Pastor enim primam sui curam gerere debet, deinde sui gregis. Nam quo magis se curat et perficit, tanto magis curabit et perficiet gregem: sicut mater quo magis se curat, plusque comedit, eo plus habet lactis quo lactet infantem. Unde S. Gregorius, ideam veri Pastoris pingens in *Pastorali*, primam ejus dolem ponit munditiam cordis: « Tantum, inquit, debet actionem populi actio transcendere Presulis, quantum distare solet a grege vita Pastoris. Sit ergo necesse est cogitatione mandans, actione precep-tus, discretus in silentio, utilis in verbo: singulari compassione proximis, præ cunctis contem-plateatione suspensus: bene agentibus per humilitatem sociis, contra delinquentium virum zelum justitiam erectus: interiorum curam in exteriorum occupatione non minuens, exteriorum providentiam in interiorum sollicitudine non relinquens. » Ita ipse initio *Pastoralis*, quæ deinde singula ordine toto libro prosequitur.

Sapienter Philo, in *Legat. ad Cæsarum*: « Sicut, inquit, coelos regunt Angeli, cœli elementa, sic reguntur bestie ab homine, ab anima corpus, res omnis inferior: a superiore. » Melius S. Chrysostomus, lib. III et VI *De Sacerdotio*, Episcopum in populo doctrina et sanctitate eminare debere docet, sicut Angelus eminet inter homines, pastor inter oves, magister inter discipulos, et, ut ait Nazianzenus, *Apolog. de Fuga*, sicut animus et caput in corpore. « Vita principis debet esse censura populi, » ait Trebellianus in *Valentino*. Quo-circa Archiepiscopi gestant pallium: « Illud enim, ait Isidorus Pelusiota, amiculum ex lana contextum, quod illi gestant humeris, ovis illius, quam Dominus aberrantem quæsitivè, inventamque humeris suis sustulit, pellem designat. » Vide dicta *Ezech. ut. 4*.

IN QUO VOS SPIRITUS SANCTUS POSUIT EPISCOPOS. — Episcopalis enim cura, officium, jurisdictione, potestas instituta est a Spiritu Sancto per Christum. Spiritus Sanctus ergo singulis Episcopis, dum Episcopatum inveniunt, hæc omnia largitur et imponit. Porro Ephesi unus erat Episcopus, scilicet Timotheus. « Episcopus » ergo vocat primarius Presbyteros: hi enim cum Episcopo quæ Episcopi invigilabant Ecclesiæ eamque regerant. Unde, vers. 17, vocavit eos « majores natu, » id est Seniores et Presbyteros. Vide dicta *Phil. 1. 1*. Jam vero Ephesium Episcopum non advocavit, quia is erat Timotheus, qui erat cum Paulo, ut patet vers. 4 et seq. Adde Paulum advocasse plu-

res verera Episcopos, nimirum eos qui erant Episcopi civitatum provincie Ephesie (metropolis enim erat Ephesus). Hoc enim est quod ait vers. 25: « Amplius non videbitis faciem meam vos omnes, per quos transivi prædicans regnum Dei. » Ita intellexit S. Irenæus, lib. III, cap. xiv, dicens: « Paulus in Mileto convocatis Episcopis et Presbyteris, qui erant ab Epheso et a reliquis proximis civitatibus, multa testificans eis adiecit, » etc.

REGERE, — *regere*, id est *pacere*, juxta illud quod a Christo dictum est Petro principi Pastorum: « *Pace oves meas*, » *Joan. cap. ult.* « *Paceo verbo, pace oratione, pace exemplo,* » ait S. Bernardus: ideo Christus ter Petro dixit: « *Paceo.* » Sic *Psal. xxii. 1*: « *Dominus regit me;* » *Hebr. pascit me.* Meminerint ergo Episcopi et Pastores ipsorum regimen esse pastum, regere esse pacere, non se, sed oves.

ECCLËSIAM DEI (GRÆCÆ, *Ecclesiam Domini et Dei*; Syrus, *Ecclesiam Messie*, sive Christi: unde sequitur), QUAM ACQUISITIT (Christus) SANGUINE SUO. — Hinc patet Christum esse Deum, contra Arianos: ipse enim existens Deus, in carne assumpta effudit sanguinem, quo emittit et redemit Ecclesiam (1). Inepie enim et distorta Erasmus Arianus arma ministrans, sic exponit: « In quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei (Patris), quam acquisivit (Christus) sanguine suo. » Si hoc non est falsæ ordine toto libro prosequitur: « *pretium tantum sanguinis Filii vehementer sollicitat et flagitat Pastorum custodiam et curam, moneteque fore, ut princeps ipse Pastorum peculiariter diligentissime teneatur et servet,* » ait Vigilus Episcopus, lib. II *Contra Eutychem.* Rursus hinc fideles monet Apostolus, dicens: « *Empti estis pretio magno: glorificate et portate Deum in corpore vestro,* » I *Corinth. vi. 20.*

29. LUPI RAPACES. — Syrus, *feroces*. Hæretici sunt lupi, ait S. Ambrosius, lib. VII in cap. x *Lucæ*, ad illud vers. 3: *Mitto vos sicut agnos inter lupos*: « *Lupi, inquit, bestie sunt quæ insidiantur ovilibus, circa pastorales versantur casus, habitacula domorum intrare non audent, somnum canum, absentiam aut desidiam pastoris explorant, ovium guttur invadunt, ut cito stran-*

(1) Magna extat apud Interpretes controversia de vera et genuina hujus loci lectione: scilicet per *ἐκκλησίαν* vel *ἐκκλ.*, quam lectionem vulgaris textus exhibet, in aliis libris legitur *τῶν Κυρίων*, in aliis *τῶν Κυρίων καὶ Θεοῦ*, vel *Κυρίου Θεοῦ*, vel etiam *Χριστοῦ*. Et primum lectio *ἐκκλησίαν* interpretamentum redolent, delinendo sensui vocabuli *ἐκκλ.* vel *Κυρίου* destinatum; lectiones vero *τῶν Κυρίων* et *ἐκκλ. καὶ Κυρίου* manifesto et duabus diversorum librorum lectionibus conflatae sunt. Restat igitur *ἐκκλ. vel Κυρίου*. *Κυρίου* patrocinatorum Rationalista omnes, Trithemius, Rosenmüllerus, ipseque Kuntzeus, utpote optimis ac antiquissimis codicibus, veteribus versionibus et multis Patribus commendatum. Denique *ἐκκλ.* exhibet codex Vaticanus, tetrat verso Vulgata et Syria posterior, sequatur et SS. Patribus plerique, v. g. Athanasius, Basiliius, Epiphanius, Chrysostomus, etc.

gulent: feri, rapaces, idemque natura corporis rigidiores, ut se facilia non possint inflectere, impetu quodam suo feruntur, et ideo sæpe ludunt. Si quem priores hominem viderint, vocem ei quadam natura feruntur vi eripere: si autem homo prius eos viderit, exagitari memorantur. » Et mox hoc appiendit: « *Nomine lupis istis, ait, hæretici comparandi sunt, qui insidiantur ovibus Christi, fremunt circa caulas nocturno magis tempore quam diurno? Sæpè enim perfidis nox est, qui lucem Christi scævæ nebulis interpretationis fuscare conantur. Versantur ergo circa caulas, stabula tamen Christi intrare non audent. Explorant Pastoris absentiam, et ideo Pastores Ecclesiarum vel necare, vel in exilium agere contendunt, quia presentibus pastoribus ovem Christi incursare non possunt: mentis intentione duri ac rigidi, nequaquam solent a suo errore deflectere. Si quem versuta mentis suæ circumscriptione prevenierint, faciunt obmutescere: si autem commenta impietatis ejus agnovissent, jacturam piæ vocis time-re non poterint. Animam petunt, guttur invadunt, vitalibus vulnibus affligunt. Graves sunt morsus hæreticorum, qui ipsis graviores et rapaciores bestiiis, nullum avaritiæ finem impietatisque noverunt. Vestium ovium habent, facia prædonis: foris ovis, intus lupus est. Nonne vobis videtur lupus, qui humanae neis insaturabili crudelitate, fidelium morte populorum rabiem suam explere desiderat? Ulat istis, non tractat; qui negat vobis auctorem, et sacerdotis sermone bestiale murmur interstrepit, qui non confitetur Dominum Jesum æternæ presulem vitam. Advidimus ejus unlatum, cum in orbem gladius mideretur; dentes asperos, ora tumida præferbat; et putabat quod vocem omnibus absulisset, quam solus amiserat. » Quocirca S. Clemens ex mente Apostolorum, lib. VIII *Const.*, cap. xviii, jubet eos exstirpari ut insidiatores Ecclesiæ, gregis labefactores, hæreticis contaminatores, qui Judæos falsâ religione, Græcos implete superent.*

30. ET EX VOBIS IPIIS EXSURGENT. — Paulus hic verus fuit vales: nam adhuc eo vivente, contra eum insurrexerunt Hymeneus, Alexander, Phygellus et Hermogenes, ut ipse testatur *Timot. I. 20*, et *Epist. II*, cap. 1, 15.

UT ADJUGANT (τῶν ἀνετηνῶν, *abripient dolo et fraude* a Christo, qui unus omnium est magister, *Matth. xxiii. 10*) DISCIPULOS POST SE. — Fons enim hæreseos est ambitio, et ambitus magisterii ac discipulorum. « Omnes (hæretici) tument, ait Tertullianus, lib. *De Præscript.*, cap. xli. Omnes scientiam pollicentur. Ante sunt perfecti catechumeni, quam edoceri. Ipsæ mulieres hæreticæ quam pro-cæces, quæ audeant docere, » etc.

31. VIGILATE. — « Oportet, ait Antiochenus, hom. 111, ut Pastor totus mens oculosque virgam seu baculum gestet oculatum et vigilanter, instar Argi, ut ne una quidem concedituram sibi peccatum rejicula fiat. » Sic Cherubini pleni

erant oculis, *Ezech.* 1. 18, et *Apoc.* 1. 6. Vita ergo Pastorum vigilia. Vide S. Gregorium, lib. II, *Indict.* x, *epist.* 33, et S. Bernardum, *serm.* 76 et 77 in *Cont.*

PER TRIENNium. — non integrum et absolutum, sed duos annos integros, et tertium inchoatum per tres menses : tot enim resedit Ephesi, ut dixi cap. xix, 10.

NOCTE ET DIE NON CESSAVI, CUM LACRYBIS MONENS UNUMQUENQUE VESTRUM. — Vide hic, o Pastor, Pauli vigilantiam, assiduitatem, lacrymas in monendo et exhortando singulos, eamque imitare. Ita legitur S. Ambrosium, S. Bernardum, S. Dominicum penitentes audivisse et monuisse cum lacrymis. Quod cor tam saxeam, ut hisce lacrymis non emollatur? quis non fleat fiente Paulo? Nam ut hæc verba Pauli expendat ait S. Chrysostomus, hom. 12 in *epist. ad Coloss.* : « Ex quoniam fonte tanta emanarunt fluentia, ut ex illius oculis lacrymæ? » Et paulo post : « Quemnam fontem vis comparare cum his lacrymis? Eumne qui est in paradiso qui irrigat universam terram? Sed nihil dices æquale. »

Nota : *namqueque* : esto enim directe alloquatur Paulus majores natu, tamen in illis alloquitur cæteros fideles, quos singulos habebat in corde et ore, q. d. ait S. Chrysostomus hic, in fine *hom. 44* : « Si liceret cor nostrum disrumpere ac ostendere, videretis intus esse in magna latitudine vos omnes, mulieres, pueros ac viros. Tanta enim charitatis vis est, ut celo faciat animam latiore. Capaces nostri estote, dicebat Paulus, II *Cor.* VII, non angustis estis in nobis. Totam Corinthum habebat ille in corde suo et dicebat : Dilatamini et vos. » P. Gaspar Barzæus, S. Francisci Xaverii discipulus et vicarius, imo in spiritu Apostolico alter in India Xaverius, ad Socios in Europam inter cætera hæc scribit : « Saluto omnes et singulos e Societate in visceribus charitatis Christi : singulorum imaginem menti impressam gero, adeo vivam, ut ipsi eam intuentes, ex ea sola se agnoscerent : si cui id non obtingeret, id inde fieret, quod ipse ex humilitate alium se sibi in animo efformarit, nimirum vilem, abjectum, inutilem, cum ego eundem mihi ut virtutibus donisque Dei conspicerem illustretque, in meo corde pinxerim et inscripserim. » Idipsum præ Gaspare, Xaverio aliisque omnibus factabat Paulus, fideles omnes in memoria, mente et benevolentie affectu, æque ac beneficentie effectum, quasi mater et nutrix assidue gerens et versans.

32. ET NUNC COMMENDO VOS DEO, — orans ut ipse vos dirigat, custodiat, augeat. Discat hic Pastor a Paulo, sibi orandum esse præ oibus sibi commissis.

ET VERBO GRATIÆ IPSIUS, — id est Spiritui Sancto, inquit Glossa Interlinearis; alii, Filio, per quem gratia et veritas facta est, *Joan.* 1. 17; alii Evangelio, quod gratiam confert præ Mose et lege, ut

sit prosopopœia. Fingitur enim Evangelium quasi persona animata et spiritu plena, Spiritum et gratiam aspirare sui præconibus, q. d. Evangelium ejusque spiritus vos dirigat et custodiat, formetque tales, ut digni sitis capessere hereditatem inter sanctificatos. Hic sensus est plausibilis placetque nostro Sanchez (1). Alii « verbo, » id est Evangelio ejusque prædicationi, ut sit hypallage : « commendo vos verbo, » id est commendo vobis verbum et prædicationem Evangelii per quam via ad gratiam aperitur, tum quaerendam, tum conservandam et augendam; tum si perdat, recuperandam. Verum hæc hiulca sunt et duriscula. Sequitur enim : « Qui potens est. » Ergo « verbum gratiæ » per hebraismum est ipsa gratia, sicut verbum Evangelii est ipsum Evangelium, q. d. Commendo vos Deo et gratiæ ejus, sicut dixit Lucas, cap. XIV, 23, Patrum et Barnabam ab Antiochenis traditis fuisse gratiæ Dei.

Gratiam vocat verbum, tum quia Hebræi omnem rem metonymice vocant verbum, tum quia gratia verbo a Deo per Christum nobis promissa est, tum quia verbo et jussu Dei datur. Sufficit enim ut Deus verbo dicat : Esto sanctus, patiens, humilis; et mox talis ero. Verbum enim Dei est efficax : Dei enim dicere est facere. Unde sequitur : « Qui potens est. » Ubi Syrus vertit, *quod potens est.* Tum quia verbo, puta Evangelio, gratia exhibetur et annuntiat, q. d. Commendo vos Deo ejusque Evangelicæ gratiæ, quæ verbo Dei promissa, verbo Prophetarum prædicta, verbo Christi exhibita, verbo meo vobis annuntiata est. Ita Mariana, qui tamen ait « verbo » per hebraismum redundare. Huc accedit Sanchez, qui sic explicat : « Commendo vos verbo gratiæ, » id est divine promissioni, quæ gratiam omnibus liberaliter offert. Ac si dicat : Obsecro Dominum ut ipse vobis tribuat quod suis promisit, hereditatem scilicet suam his qui sanctificantur. Hoc vero nihil aliud est quam petere ut illi, a quibus discedebat Paulus, ita sanctificentur, ut digni sint quibus Deus præstet verbum gratiæ, id est gratiam verbo, id est Evangelio promissam, seu verbum gratiosum. Denique verbum sæpe sumitur in Scriptura pro facto et opere, quod potenti Dei verbo jussuque fit, q. d. Commendo vos Deo ejusque potentia et potenti operationi gratiæ ipsius : ipse enim potens est, et per gratiam suam poterat edificabit Ecclesiam vestram, singulosque vestrum, ut fiat domus, imo templum Dei, hic per gratiam, in futuro per gloriam.

QUI POTENS EST. — Græcum τὸς Syrus et alii referunt ad *Deum*, id est *verbum*. Planius Noster et alii referunt ad Deum.

(1) Quidam enim doctrina Christiana benignæ patri, ait hic *verbo*, *verbum*, patri benevolo possit comparari, qui tutela sua nos suscipit et quasi suo foret? Quod sequitur, *gratiæ ipsius*, id est, ut Kaimoelius, *verbo* vel *doctrina* quam ipsius beneficio debeamus.

EDIFICARE, — *incubationem*, id est *superedificare*, q. d. Ego edificavi fundamenta Ecclesie vestre, rogo Deum, ut ille superstruat et fabricam ejus consummet, tum gratia, tum gloria et hereditate celesti.

HEREDITATEM, — in cælis, quæ est ipse Deus, quam nobis quasi filiis suis dabit. « Heredes Dei sic sunt, ait S. Augustinus, *serm.* 149 *De Temp.*, ut ipse Deus sit hereditas nostra. Hæc hereditas non minuitur copia possessorum, non fit angustior numerositate coheredum, sed tanta est multis, quanta paucis; tanta singulis, quanta omnibus. Non talis te fecit heredem, cui mortuo succedas, sed cum quo in æternum vivas; » imo, ut ait S. Ambrosius, in *Psal.* cxviii : « Manet emolumentum integrum, et eo magis singulis crescit, quo pluribus fuerit acquisitum. » Secus est in hereditate terrena, quæ quo in plures dividitur, eo singulis fit minor.

IN SANCTIFICATIS OMNIBUS. — Syrus; *in omnibus sanctis*, id est inter, vel cum omnibus sanctis : soli enim sancti hujus hereditatis sunt capaces.

Vers. 33.

33. ARGENTUM ET AURUM, AUT VESTEM NULLUS CONCUPIT. — Idem fecit et dixit Moses, *Num.* 16, et Samuel, I *Reg.* XII. Hoc ergo Mosaicum, hoc Propheticum, hæc Apostolicum opus, « Gratias accipitis, gratis date, » ait Christus, *Matth.* x. Mira libertas, energia et auctoritas persuadendi prædicatori et confessorio accedit, si omnia dona referat. Præclare S. Hieronymus *ad Nepotianum* : « Nunquam, ait, petentes, raro accipiamus rogati. Nescio enim quomodo, qui te precatur ut tribuat, cum acceperis, viliozem te iudicat : et mirum in modum si rogantem contempseris, plus te posterius venerabit. »

Ita S. Columbanus objurgans Theodoricum, regem Gallorum de suis sceleribus, dapes regias ei a rege submissas refutavit, dicens : « Munera impiorum reprobat Allissimus, » *Ezech.* xxxiii. Vix autem verba proterat, cum vasa omnia quibus lapas continebantur, disrupta sunt; qua re rex territus, se in ejus potestate in omnibus rebus fore pollicitus est.

Similis fuit contentia et constantia S. Antonii de Padua : Ezelinus enim tyrannus, quem graviter ob cædes et rapinas increparat Antonius, misit ad eum quosdam ex suis cum præclaris donis, quibus ita mandarat, ut precibus et omni importunitate id ageret, ut ea acciperet : quod si faceret, illico cum vestris impiis donis, ne vel ruente tecto, vel dehiscente terra nos quoque exitio vestro involvamus. Ita illis dimissis, Ezelinus, re cognita, semper illum deinceps ut hominem sanctum veneravit.

Par fuit virtus S. Bernardini Senensis, qui libero in concione redarguens Ducem Mediola-

nensem, cum ab eo submissum esset pecuniam auream auro plenum, ipse illud cum stomacho rejecti : omque legati instarent ut acciperet, et urgendi finem non facerent, surgens Bernardinus eosque sequi jubens, ad carcerem perrexit quod obstrati tenebantur, quos eo die omnes, are quod debebant persoluto, vinculis exemit.

34. ET HIS QUI MECUM SUNT, MINISTRABERUNT MANUS ISTÆ. — Hæc excellentia, hæc gloria Paulo pene propria, quod in tantis laboribus et Ecclesiarum omnium negotiis, maribus tamen victum paravit non tantum sibi, sed et suis omnibus, qui sæpe erant multi, ut vidimus vers. 4.

35. OMNIA OSTENDI VOBIS. — « Omnia, » scilicet non tantum abstinentiam a donis, labores, lacrymas, erummas, prædicationem, sed et opus manuum, ut doceam vos suscipere infirmos, eorumque infirmitati consulere. *Secundo*, apposite Syrus et Vatablus restringunt « omnia » ad opus manuum, ut per græcismum intelligatur « etia, » id est *per*, q. d. Per omnia ostendi vobis, quotiens sic laborantes, sicut ego laboravi, oportuit se accommodare infirmis in fide, nec ab illis quidquam accipere, ne ipsi pecunie suæ amantes putent eam queri, non se suamque salutem. De hæc enim fidei infirmitate et animi pusillanimitate ad litteram loquitur Apostolus.

Præclare S. Gregorius, hom. 18 in *Ezech.* : « Quis, inquit, nostrum, si unum hujus mundi divitem ad omnipotentis Dei servitium convertisset, seque egere conspiceret, et illum sibi vite subsidia non præbere, non protinus de ejus vita desperasset? Quis non in incassum laborasse se diceret? Quis non ab ejus exhortatione obmutesceret, quem in semetipsum primum ferre fructum boni operis non videret? Sed Paulus per mansuetudinem in virtutum vertice solidatus perstitit, prædicavit, dilexit, et bonum quod cœperat, explevit, eaque portando et persistendo, discipulorum corda ad misericordiam perduxit. » Unde pro « suscipere, » Græce est *ἀντιλαμβάνεσθαι*, quod, ait Vatablus, proprie est perfecta manu retinere lapsurum alioqui, vel abliturum. Paulus ergo ne ullius omnino jacturam faceret, cavebat ne quoniam ansam præberet infirmis et alienandis a Christo, quod nolent gravari sumptu, sed potius eis porrigeret manum.

Nolent hoc Concionatores et Confessarii. A pari tamen potest idipsum ad quamlibet infirmitatem, et quolibet infirmos extendi : quamlibet enim tolerare, imo superare et sanare debet prædicare, et quicumque animabus mederi, easque salvare satagit : adeoque signum virtutis heroicae est, quamlibet proximi inermis, sive corporis, sive animi sit, patienter et generose sufferre, ut nullis ostendi *Galat.* vi. Præclare S. Chrysostomus hic, *hom.* 40, in fine : « Exhibeamus, ait, nos ad colloquium faciles, » expectantem proximos; ne dicas : Si videro aliquem expectantem, deterior ego efficior : sed magis

quando videris, assume et extingue ejus affectionem. Vides aegrotantem, et auges morbum? Hoc maxime faciamus, ut preveniamus invicem honore. Itaque si pravereris honore, teipsum magno honore orasti, accelerans ut magis honoreris. Ubique primatus alii concedamus: nihil eorum que erga nos facta sunt malorum cogitemus, sed si quid bonum. Nihil sicut amicum, ut lingua gratulandis studiosa, os bene loqui solens, anima sine fastu, contemptus vanæ gloriæ, contemptus honoris.» Et paulo ante dicit hanc charitatis dilatacionem esse signum, quod certo ostendat nos esse filios et discipulos Christi, « sicut diadema et paludamentum ostendit regem. » Hæc magnitudo animi et dilectionis necessaria est Apostolo, ut ea absorbeat omnes fidelium et infidelium mores inconditos et insultos, sicut mater magnitudine amoris absorbet omnes ærumnas et ineptias sui infantuli.

AC MEMINIS VERUM DOMINI JESU. — Hoc verbum nusquam scriptum extat: illud ergo dixisse Christum Paulus, Apostolorum traditione, vel revelatione accepit, ut et Clemens, qui idem Christi dictum citat, lib. IV *Const.*, cap. III; licet S. Chrysostomus, Olymnius et Lyranus illud deducant ex illo Christi: « Omni petenti te tribue, » *Luce* VI, 30. Et: « Mutuum date, nihil inde sperantes, » *ibidem*, vers. 35. Et: « Cum facis convivium, voca pauperes, etc., et beatus eris, quia non habent retribuere tibi, » *Luce* XIII, vers. 23. Tale est et illud Christi dictum, quod nusquam scriptum est, citat tamen Hieronymus, in cap. V *ad Ephesios*: « Nunquam læti sitis, nisi cum fratrem vestrum videritis in charitate. » Plura citat Clemens, lib. II *Const.*, cap. XI; Justinus, *Contra Tryphon.*; Ignatius, *epist. ad Smyrnenenses*. Unde liquet non omnia Christi dicta esse scripta, sed nonnulla per manus tradita; ac proinde traditiones esse admittendas.

BEATUS EST MAGIS DARE QUAM ACCIPERE — temporalia bona. Nam in spiritualibus, ut Sacramentis, gratiam recipit accipiens, non dans, ideoque dante beator est. Syrus, *beator*, vel *melior est ille qui dat, quam qui accipit*. *Primo*, quia dare signum est abundantie, accipere vero signum est egestatis, ait S. Augustinus, lib. III *Contra Maximin.*, cap. XIV. Ubi et addit, hoc axioma non habere locum in divinis. Esto enim Pater dei, Filius accipiat a Patre divinitatem, tamen Filius tam beatus est quam Pater: quia Filius, inquit, a Patre accipit omnia, ac consequenter ipsam etiam copiam et equalitatem.

Secundo, quia dare signum est liberalitatis, accipere necessitatis aut cupiditatis, *q. d.* « Beator est imparitans largitas, quam accipientis penuria, » ait Cassianus, lib. X *De Instit. renuntiat.*, cap. XVIII et XIX.

Tertio, quia major est beneficentis ad beneficiatum amor, quam hujus ad illum: quoniam ille nobilius operatur, ait Aristoteles, lib. IX *Ethic.*

Unde et liberior est: qui enim accipit, ob donum acceptum obligatus, et quasi alligatus est donanti. Quæ major benefici merces, quam amplior compensatio, quam beatitudinis incrementum? Quocirca Seneca, lib. I *De Beneficiis*, cap. V: « Beneficium, ait, eripi non potest: non enim res est, sed actio. » Et inferius: « Potest eripi domus, et pecunia et mancipium, in quo hæsit benefici nomen; ipsum vero stabile et immotum est. » Hinc M. Antonius apud Rabirium poetam, cum fortuna sua excidisset, ac nihil sibi reliquum videret, exclamavit: « Hoc habeo, quodcumque dedi. » *Quem secutus Martialis*:

Extra fortunam est quidquid donatur amicis:
Quas dederis, solas semper habebis opes.

Quamobrem Plinius, in *Panegy. Trajani*, eum celebrat, quod acceptando imperium a Nerva, tantum ei dederit, quantum acceperat: « Imploratus, inquit, adoptione et acutus es. » *q. d.* Nerva tibi imperium dedit, tu illi reddidisti. Solus ergo adhuc es, qui pro munere tanto, paria accipiendo fecisti, imo ultra dantem obligasti: communicato enim imperio sollicitior tu, ille securior factus est. Hinc Plutarchus, lib: *De Præceptis gerenda republicæ*, amicos dicit esse republicæ fulcrum, « quam tutatur amor, » ait Claudianus, lib. XII. Quocirca Alexander Macedo rogatus tibi haberet thesauros, amicos ostendit, quod si soli vere thesauri censari debeant. Hinc Hebræi hoc Christi et Pauli proverbium sic paronomasticè efferunt: « Beatus est *לתי נתת* *לתי* *נתת*, id est dare plus quam accipere, tollere, auferre: qui enim tollit, alium spoliat vel privat re sua. Beati autem est beare et ditare; non privare et egenum miserumque facere. Ita Franciscus Vallesius, *Sæcra Philosophia* cap. LXXXVIII: Beatus, ait, est dare, quia liberalis largitionis extremum, non est bonorum vacuitas, sed adjecto potiorum, puta honestatis et honoris. Acceptio vero est egestatis, vel illiberalitatis. Atque hæc de causa censet Aristoteles plus amare eos qui beneficia conferunt, quam in quos sunt collata, utpole magis inde bonum consequi. Ita etiam a parentibus magis amari filios, quam ab eis redamenter. Contra qui reoperint, citius recedere ab amicis, quam qui largiti sint, quod scilicet amissa utilitate, nihil illis restet in amicitia præter illiberalitatis memoriam: his vero restet semper suavis recordatio beneficiorum. Hæc ex Aristotele Vallesius.

Quarto, quia honorabilior est qui dat, vilior qui accipit, ait S. Hieronymus *ad Nepot.* Celebre est illud P. Syri in *Mimo*: « Beneficium qui accipit, libertatem vendit. » Ex adverso in malis et injuriis, « beatus est eas accipere quam dare. » Unde S. Chrysostomus scripsit hom. 78 *ad Popul.* hoc titulo: *Quod melius est injuriam pati quam inferre*: « Patienti enim, inquit, Deus totum reserat cælum, Sanctorum civem efficit, a peccatis absolvit, coronat justitia. » Et mox: « Non es affectus

injuria, sed coronatus, anima redditus sapientior, Deo similis constitutus, cura pecuniarum liberatus, cælorum regnum adeptus. » Et antèrius: « Hoc ergo fac, et in cælum respiciens, cogita quod illic super Cherubim sedenti factus es similis. » Hoc ergo paradoxum Christi et Pauli, priori est antistrophon.

Quinto, quia dare est regale et divinum, accipere plebeium et humanum. Deus enim omnia dat, et nihil accipit; atque in hoc consistit ejus beatitudo, opulentia et bonitas immensa, qua ut mare redundans sua effundit in creaturas: defectus enim miseræ et infirmitatis est, accipere; plenitudo enim vero, beatitudinis et magnificentie, dare, juxta illud Psalms: « Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam honorum meorum non egesset. » *Psal.* XV, 1. Hinc Deus hebr. vocatur *Saddai*, id est conuocipia. Clemens Alexandrinus, lib. II *Strom.*, cap. IX: « Dei, inquit, imago est homo beneficentis. » Et Nazianzenus, orat. 16 *De Cura pauperum*: « Nihil, ait, adeo divinum habet homo, quam benefacere. Esto calamitosus Deus. » S. Leo, serm. 10 *De Quadrages.*: « Ubi, inquit, Deus curam misericordie invenit, ibi imaginem suæ pietatis agnoscit. » Deus Pater dat Filio suam naturam: Pater et Filius eandem dant Spiritui Sancto: Filius se nobis dedit in præsepio, et in cruce, ac quotidie se totum dat in Ven. Sacramento. Deum imitantur omnes ejus creatura. Cæli enim dant lumen et influxum, ignis dat calorem, aer dat auram qua respiramus, terra dat fructus omnis generis, mare tot pisces, animalia dant lanam et carnes, sol omnibus dat radios, vigorem et vitam. Unde Leo Imperator homines beneficos comparabat soli, qui cunctis suum splendorem et calorem imperit. Jupiter, Mars cæterique ob beneficia inter Deos relati sunt, ait Plinius, lib. II, cap. VII. Quin et Ptolemæus Philadelphus, secundus ab Alexandro Ægypti rex, aiebat « regium magis esse ditare quam discedere, » ait *Aelianus*. Et *Ar-taxerxes Longimanus*, rex Persarum, teste Plutarcho in *Apophteg. reg.*, dicebat sibi quasi principi, manum ad dandum, puta dextram, esse longissimam, alteram vero ad detrahendum, puta sinistram, contractam esse et brevissimam: « Restigalium enim esse addere, quam adimere, » ita *Dons* ad dandum esse longimanus, ad accipiendum vero brevimanus, imo nullimanus. Sic Dion semper dicebat, « esse optabilius suam messem alteri largiri, quam alienam decerpere, » ait *Laertius*, lib. IV, cap. VII. Demosthenes rogatus, « quid Deo simile haberent homines? » respondit: « benefacere. » Ita *Maximus*, serm. 8. Xenophon dicere solebat: « Multo præclarior ac laudabilius esse beneficiorum quam tropheorum multitudinem post se relinquere. » Ita *Stobæus*, serm. 46. *Agestilus* « sibi jucundius esse dicebat ditare suos milites quam seipsum. » Ita *Plutarchus* in *Lacæ.*

Sexto, quia qui accipit, accipit tantum temporalia; qui vero dat, a Deo recipit spiritalia, puta

gratiam et gloriam; et ab accipiente recipit precæ, benedictiones, gratiarum actiones Deiquæ laudes. Quocirca Agæpetus, Diaconus Romanus, inter monita que dal Justiniano imperatori, tom. II *Biblioth. SS. Patrum*, hoc dat ordine 50: « Eos plus ama, qui accipere abs te beneficia supplicant quam qui tibi contendunt offerre munera: hi enim debitor referendi gratiam effeitis, illi vero Deum dant tibi vadem, vindicantem sibi, petentemque ad se putantem, quemcumque erga supplices contuleris, et remunerantem bonis retributionibus tuam tam piam quam perhumanam intentionem. Solis profecto partes sunt illustrare radis orbem, principis vero virtus est egegarum misereri. »

Dices: Ergo Religiosi mendicantes sunt infeliciores, utpole qui accipiunt; sæculares vero et divites sunt feliciores, utpole qui eis dant elemosynam. Respondeo negando consequentiam. *Primo*, quia illi non mendicant ex concupiscentia, aut inopia coacti, sed ex virtute et libera electione; elegerunt enim pauperitatem voluntariam, ut sint similes Christo, qui eam verbo et exemplo suavit, quasi medium utilissimum ad perfectionem.

Secundo, quia Religiosi simul et semel omnia sua dederunt Christo et pauperibus, cum ingressi sunt Religionem. Liberiores ergo, et consequenter beatores fuerunt divitibus, qui sensim et parco sua erogant, longæque plura sibi reservant. Unde S. Basilus, Synecleio senatori monasterium ingresso, sed nonnulla sibi reservanti, non eui gravis esset, dixit: « Synecleio, senatorem perdidisti, et monachum non fecisti, » uti refert *Cassianus*, lib. VII *De Instit. remitt.*, cap. XIX. S. Hieronimus, teste S. Hieronimo in ejus Vita, recitans munera Orioni: « Nemo, ait, melius erogat, quam qui sibi nihil reservat. » Vide Hieronymum Platam, lib. III *De Bono status Relig.*, cap. XX.

Tertio, quia Religiosus plus dat diviti, quam ab eo accipiat, ut aiebat S. Franciscus; dat enim spiritualia, accipit corporalia; dat cœlestia, accipit terrena; dat æterna, accipit temporalia; dat cælum, accipit solidum, juxta illud Christi: « Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula, » *Luce* XVI, 9. Præterea Hermas, Pauli discipulus, lib. III, cap. III: « Sicut, inquit, vitis nihil fuleit, sic dives oratione pauperis juratur. » Liber hic titulo *Pastoris* saepe a Patribus citatur et celebratur; sed a Novatiansis inspersi videntur eidem errorem de neganda relapsis penitentia, unde a Gelasio Papa inter apocryphos rejectus est; extat tom. V *Biblioth. SS. Patrum*, initio. Denique Paulus utrumque habuit: fuit enim pauper, et tamen dedit ut dives, quod est perfectissimum et beatissimum. Nam, ut ait Cassianus, lib. X *De Instit. remitt.*, cap. XIX: « Laboro proprio non solum suæ necessitatis sufficientiam, verum etiam quod tribuat indigentibus pia sollicitudine parare

Apoph-
Egestatis
beneficiorum.

Probus
pauper
dicit
alic.

festinat, duplici gratia decoratus, quod et perfectam meditatem Christi universarum rerum suam abiectione possideat, et munificentiam divitis labore suo exhibeat et affectu. »

Sunt qui Sanctos in multis imitentur: solum hoc pulcherrimum Pauli exemplum vix habet semulos, vix asseciam. Citant hic nonnulli Sixti III Pont. lib. *De Divitiis*, ubi varie ad objectionem jam factam respondet. Verum sciat Lector hunc librum inscribi Sixto III Pont., cum sit edis a Pelagianis, contententibus Christianos omnes, etiam prolihus abundantes, debere a se abdicare divitias, esseque pauperes, qui fuit error Pelagii. Sic enim sextus heresum ejus articulus, in Concilio Diospolitano condemnatus, habet: « Divites baptizatos, nisi omnibus abrenuntent, si quid boni visi fuerint facere, non reputari illis, nec eos habere posse regnum Dei. » Vide S. Augustinum, lib. II *De Peccato orig.*, cap. XI, et epist. 106 ad *Paulinum*. Id primum de libro hoc notatur Doctores Lovanienses, ac Lindanus, Baronius, Possévinus. Vide Baronium, anno Christi 440, cap. vii.

Verf. 36. 36. POSTRIS GENIBUS. — Familiare fuit Apostolis et prisca Christianis crebro per diem orare, idque flexis genibus, uti videtur fecisse S. Stephanus, *Actor*, cap. vii, vers. 59; et S. Petrus, cap. ix, vers. 40. S. Jacobus, frater Domini, ex genuflexione frequenti genua habebat callosa instar cameli. Addit S. Chrysostomus, hom. 3 in *Matth.*, eum callosam quoque habuisse frontem, quod eam orans prostratus humo affigeret. In Vita S. Marthe apud S. Antonium et alios legimus, eam centes per diem et centes per noctem genibus flexis adorasse et invocasse Deum. Simile legimus de S. Bartholomæo in ejus Vita apud Ribadeneiram et alios. Didicerunt hoc a Christo, qui « positus genibus orabat, dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum a me, » *Lucæ* xxii, 41. Idem ante Christum fecit Daniel, cap. vi: « Tribus temporibus in die, inquit, flectebat genua sua, et adorabat consuebatque coram Deo suo. » Quin et Salomon Regum magnificentissimus: « Utrumque enim genu (notent hoc nostri ignobiles et delicatuli, qui coram Deo unum genu flectunt instar Judæorum) in terram fixerat, et manus expanderat in cælum, lib. IV *Reg.* cap. viii. Sic S. Petrus Simonem Magum per aera in cælum volentem, orans flexis genibus præcavit, ejusque genua collisit, teste S. Maximo, tom. 3 *De Natali S. Petri et Pauli*. Hic enim situs a genibus est supplicis, rei, orantis et reverentis Numen.

Mysticam physicamque causam dat Rupertus, lib. VI in *Cantic.*, quod genua respondeant genis, easque per sympathiam moveant ad lacrymas: « Lacrymæ autem penitentium et orantium, vitium sunt angelorum. » Audi Rupertum explicantem illud *Cantic.* vi, 7. *Sicut cortæx mali punicæ, sic quæ tuæ:* « In utero, inquit, nos ita natura formavit, ut genua genis opposita sint: unde et a

genis genua dicuntur. Ibi enim coherent sibi, et cognata sunt oculis lacrymarum indicibus et misericordiis. Denique complicatum aigni gigni formæque hominem, ita ut genua sursum sint, quibus oculi formantur, ut eavi fiant ac reconditi. Inde est quod homines dum se ad genua prosternunt, statim lacrymantur. Voluit enim natura nos maternum commemorare uterum, ubi consideramus in tenebris, antequam veniremus ad lucem. Profecto qui causam istam diligenter attendit, ille scienter atque rationabiliter laudat et approbat, sanctis et eruditus cogitationibus familiare esse, genua frequentius excelso Deo curvare, et genas lacrymosas genibus curvis applicare, ut respiciat ac recogitet Creator habitans in excelsis, qualiter nos in utero formaverit. Unde et illud S. Job commonefacit his verbis: Memento, queso, quod sicut lutum feceris me, et in pulverem reduces me. Nonne sicut lac multisid me, et sicut caseum me coagulasti? » Et paulo inferius ibidem: « Nec vero soli Deo, sed et hominibus dulcis visu, et amabilis est hujusmodi compositio: tantoque magis quis reverendus existit, quanto frequentius atque affectuosius genua curvans, genas suas vel oculos, vel totum caput demiserit. » Ita Rupertus.

Porro Apostolis et Paulo id familiare fuit in habitu, ut valedicentes cum suis genuflexi pariter orarent, tum ut oratione suam doctrinam observarent, tum ut Deum invocarent ad eamdem intentionibus discipulorum conservandam et confirmandam contra omnes tentationum et persecutionum insultus. Unde Paulus idem fecit Tyri, cap. seq., vers. 5: « Positis, inquit Lucas, genibus in litore oravimus. » Esto enim tunc esset tempus paschale (festinabat enim Paulus, ut Pentecosten celebraret Hierosolyme, vers. 16) quo ob honorem resurrectionis Christi, stantes solent fideles orare, idque a tempore Apostolorum, ut tradit Justinus, quest. CXV ad *Orthodoxos*; tamen tunc medium introducta erat ista consuetudo. Ita Baronius. Adde consuetudinem istam standi tempore paschali, magis esse in publicis Ecclesiis precibus et officiis Ecclesiasticis, ubi sancti Concilium Nicænum, canon. 28 vel 29, quam privati, quales fuerunt læ Pauli. Unde etiamnum multi fideles tempore paschali in ecclesia orant genuflexi. Pauli exemplo solent nostri Olyssipone in Indian Evangelii causa soluturi, et Europe ultimam vale dicturi, cum sociis in litore orando extremum se salutare. Audi nostrum Nicolaum Trigantium oculatum testem, ino consortem in Vita Gaspari Barzæi, lib. I, cap. 5: « Solemne, inquit, tunc erat generosus illos totius mundi civis, velut olim Christiani Paulum, ad litus usque comitari, ac subinde positos genibus, Dei, Virginis et Sanctorum auxilium implorare » in signum communionis et charitatis, abeuntibus felix iter, sibi eorum memoriam et imitationem, utrisque ubeream Dei gratiam comprehentes.

PROCUMBENTES SUPER COLLUM PAULI, OSCULABANTUR EUM. — SYTHIS, *complexi sunt eum*. Amplexus ergo vocatur osculum, quia caput capiti, et per illud quasi os ori jungit. Vide dicta de osculo sæcto, II *Corinth.* xiii, 12. Miens fuit amor fidelium erga Paulum, utpote qui esset doctor, Apostolus, pater, causa salutis omnisque bonorum,

nimirum magnæ amoris est amor: si vis amari, ama. Hinc ad *Gal.* iv, 14, ait: « Sicut angelum Dei exoptis me, sicut Christum Iesum, etc.: quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis et dedissetis mihi. » Discant hic fideles, quo amore et reverentia prosequi debeant suos Pastores, Conciliatores, Confessarios, etc.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus navigat Coum, Rhodum, Pataram, Tyrum, Ptolemaidem, Cæsaream, ubi Agabus ei vincula Hierosolymitana prædicit: pergit ergo intrepidus Hierosolymam; ubi, suadente Jacobo, purificans se in templo, a Judæis capitur et pene occiditur; sed eripit eum tribunas: a quo potestas facta populum alloquitur.

1. Cum autem factum esset ut navigarem abstracti ab eis, recto cursu venimus Coum, et sequenti die Rhodum et inde Pataram. 2. Et cum invenissemus navem transfretantem in Phœnicem, ascendentes navigavimus. 3. Cum apparuissemus autem Cypro, relinquentes eam ad sinistram, navigavimus in Syriam, et venimus Tyrum: ibi enim navis expositura erat onus. 4. Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem: qui Paulo dicebant per spiritum ne ascenderet Hierosolymam. 5. Et expletis diebus profecti ibamus, deducen- tibus nos omnibus cum uxoris et filiis usque foras civitatem: et positis genibus in litore, oravimus. 6. Et cum valedicissemus invicem, ascendimus: illi autem redierunt in sua. 7. Nos vero, navigatione expleta a Tyro descendimus Ptolemaidem: et salutatis fratribus, mansimus die una apud illos. 8. Alia autem die profecti, venimus Cæsaream. Et intrantes domum Philippi Evangelistæ, qui erat unus de septem, mansimus apud eum. 9. Huic autem erant quatuor filiae virgines prophetantes. 10. Et cum moraremur per dies aliquot, supervenit quidam a Judæa propheta, nomine Agabus. 11. Is cum venisset ad nos, tulit zonam Pauli: et alligans sibi pedes et manus, dixit: Hæc dicit Spiritus Sanctus: Virum, cujus est zona hæc, sic alligabunt in Jerusalem Judæi, et tradent in manus Gentium. 12. Quod cum audissemus, rogabamus nos et qui loci illius erant, ne ascenderet Hierosolymam. 13. Tunc respondit Paulus et dixit: Quid facitis stentes, et alligentes cor meum? Ego enim non solum alligari, sed et mori in Jerusalem paratus sum, propter nomen Domini Jesu. 14. Et cum ei suadere non possemus, quievimus, dicentes: Domini voluntas fiat. 15. Post dies autem istos preparati, ascendebamus in Jerusalem. 16. Venimus autem et ex discipulis a Cæsarea nobiscum, adducen- tes secum apud quem hospita- remur, Mnasonem quemdam Cyprium, antiquum discipulum. 17. Et cum venissemus Hierosolymam, libenter exceperunt nos fratres. 18. Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Jacobum, omnesque collecti sunt Seniores. 19. Quos cum salutasset, narrabat per singula quæ Deus fecisset in Gentibus per ministerium ipsius. 20. At illi cum audissent, magnificabant Deum dixeruntque ei: Vides, frater, quot millia sunt in Judæis qui crediderunt, et omnes æmulatores sunt legis. 21. Audierunt autem de te, quia discussio- nem doceas a Moyse eorum, qui per Gentes sunt, Judæorum: dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi. 22. Quid ergo est? utique oportet convenire multitudinem: audient enim te supervenisse. 23. Hoc ergo fac quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se. 24. His assumptis, sanc- tifica te cum illis; et impende in illis ut radant capita; et scient omnes quia quæ de te